

Олена ЗОЗУЛЯК

студентка 1 курсу магістратури
спеціальності 025. Музичне мистецтво
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
Тернопіль, Україна

olenkazozuliak@gmail.com

науковий керівник:

кандидат мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри музикознавства та
методики музичного мистецтва

Богдан ВОДЯНИЙ

УКРАЇНСЬКІ РОДИННО-ОБРЯДОВІ ПІСНІ В КОНТЕКСТІ ХРИСТІЯНСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ

***Анотація.** У статті досліджується роль родинно-обрядових пісень в українській культурі, які є невід'ємною частиною духовного життя народу та супроводжують важливі етапи життєвого циклу – народження, одруження та смерть. З прийняттям християнства на території Київської Русі, народні обряди взаємодіяли з церковними канонами, що спричинило зміни в тематиці та символіці пісень. Автор аналізує структурні особливості хрестильних, весільних та поховальних пісень, їхні функції, емоційне забарвлення та символи. Важливе значення для збереження цих традицій мають регіональні особливості виконання пісень. Сьогодні ці пісні зберігають свою важливість через використання в релігійних та сімейних церемоніях.*

***Ключові слова:** родинно-обрядові пісні, хрестильні пісні, весільні пісні, поховальні пісні, символіка, християнська традиція, народна пісня, ритуальність.*

Українська народна культура багата на традиції, що відображають духовне життя народу, його світогляд та естетичні ідеали. Серед них особливе місце займають родинно-обрядові пісні, які супроводжують найважливіші події в житті людини: народження, одруження та смерть. Ці пісні не лише виконують художню функцію, але й є важливим засобом комунікації, передачі моральних цінностей та висвітлення ключових моментів людського буття.

З прийняттям християнства в 988 році на території Київської Русі народні обрядові традиції почали взаємодіяти з церковними канонами. Внаслідок цього відбулося поступове переплетення язичницьких ритуалів із християнськими віруваннями, що знайшло своє відображення в пісенній культурі. Родинно-обрядові пісні зберегли давні символи, проте наповнилися новими релігійними мотивами, такими, як звернення до Бога, благословення, молитви за померлих.

До прийняття християнства, обряди пов'язані з народженням, весіллям і похованням, базувалися на віруваннях у міцний зв'язок людини з природою і

духами предків. Народні пісні в цей період виконували магічну функцію – їх використовували як захист, благословення чи спілкування з потойбічним світом. Як зазначає П. Лінтур: «Найдавніші родинні пісні мали характер магічних замовлянь, у яких людина зверталася до вищих сил із проханням про захист, родючість, довголіття» [5, с. 42].

Християнство суттєво змінило зміст обрядової пісенності, надавши їй нових релігійних мотивів. Наприклад, хрестильні пісні почали містити згадки про Бога, Діву Марію та ангелів, які мали оберігати дитину.

Весільні пісні, хоча й зберегли частково архаїчні мотиви (наприклад, благословення молодят родичами), значною мірою набули християнського характеру через вплив церковного вінчання.

Поховальні пісні збагатилися молитвами за душу померлого, проханнями про його спасіння. У народних голосіннях з'явилися образи раю, ангелів, світла. Як підкреслює І. Гончаренко: «Поховальні голосіння поєднують язичницьку віру в перехід душі з християнськими молитвами про вічне життя у Царстві Небесному» [1, с. 312].

Протягом століть родинно-обрядові пісні зазнавали змін залежно від соціально-політичних умов. У період Київської Русі вони існували переважно в усній формі. У XVII–XIX століттях частина таких пісень була записана етнографами, що дозволило зберегти їх для майбутніх поколінь. Ф. Колесса писав: «Починаючи з XVIII століття, з'являються перші письмові записи весільних та поховальних пісень, що свідчить про зростання інтересу до народної пісенності» [3, с. 58]. У XX столітті через радянську антирелігійну політику багато обрядових традицій було витіснено, однак з часом інтерес до них відновився. У XXI столітті спостерігається новий етап популяризації родинно-обрядових пісень, зокрема через фестивалі фольклору, записи етнографів та використання в релігійних та сімейних церемоніях.

Важливим для збереження цих традицій було розуміння структури обряду, що мала певні послідовності та нюанси проведення.

Хрестини – це перше важливе ритуальне дійство в житті людини, пов'язане з її посвятою Богові. У традиційній українській культурі обряд хрещення супроводжувався такими діями:

- вибір кумів – духовних наставників дитини;
- церемонія хрещення у храмі – окроплення водою, читання молитов;
- домашнє святкування – родинне частування, спів хрестильних пісень.

Хрестильні пісні виконували функцію благословення. Їх основними темами були:

- прославлення новонародженого та побажання йому довгого й щасливого життя;
- заклик до ангелів-охоронців захистити дитину;
- віра у Боже благословення.

Весілля – це поєднання двох людей у шлюб, що символізує створення нової сім'ї, тому обряд мав усталену послідовність дій:

- заручини – офіційне оголошення про намір одружитися;
- благословення батьками – супроводжувалося співом благословенних пісень;

- вінчання у церкві – ключовий момент, що поєднував традиційний і християнський аспекти;
- весільний бенкет – виконання жартівливих, застільних та обрядових пісень.

Похорон – це перехід душі в інший світ, тому обряд мав чітко визначену структуру:

- підготовка – омовіння покійного, одягання в чистий одяг;
- поминальна служба у церкві – молитви за упокій душі;
- поховання – спів голосінь і плачів, що висловлювали сум та прощання;
- поминальний обід – спогади про померлого, виконання обрядових пісень.

Поховальні пісні містять прохання до Бога про прощення гріхів та упокоєння душі.

Українські родинно-обрядові пісні містять багату систему символів, що відображають народні уявлення про життя, смерть, любов і духовний світ.

Вода – центральний символ у хрестильних піснях, що уособлює очищення та святість (зокрема, хрещення водою).

Світло (свічка, сонце, зоря) – символізує Божу благодать і душевну чистоту (весільні пісні), а також перехід душі до іншого світу (поховальні пісні).

Вінок – у весільних піснях він є символом чистоти та дівочої честі, а в поховальних – знаком життєвого шляху, що завершується.

Калина – символ роду, краси, життєвої сили. У весільних піснях означає наречену, у поховальних – вічну пам'ять.

Дорога – у хрестильних і весільних піснях символізує майбутнє життя, у поховальних – перехід у потойбічний світ.

Родинно-обрядові пісні мають специфічну манеру виконання, яка включає широкий діапазон звуків, багатство мелізматики та орнаментики. Вони передають емоційний стан виконавця та його особисте ставлення до події, що відбувається. Як зазначає Л.І. Єфремова, «Традиційний вокал українського фольклору відзначається природністю тембру, розмовною артикуляцією та широким використанням регістрів» [2, с. 132].

Особливу роль відіграють імпровізаційні елементи, які можуть варіюватися залежно від регіону. Деякі виконавці використовують специфічний «плачевний» тембр у поховальних піснях, що нагадує голосіння. На думку Г. Скрипник, «Голосіння є архаїчним жанром усної традиції, тісно пов'язаним із ритуальними піснями» [7, с. 86].

Ці пісні виконуються як соло, так і у складі ансамблю. Найбільш поширеною є форма гуртового співу, яка базується на багатоголосному викладі. Однією з характерних рис є чергування сольних та ансамблевих фрагментів. Наприклад, у весільних піснях часто використовуються діалогічні форми, коли окремі виконавці співають питання, а хор відповідає.

Регіональні відмінності в родинно-обрядовій пісенності є результатом історичних та культурних особливостей різних частин України. Крім того, на Лівобережжі збереглися давні кантикові форми, що мають вплив церковної

традиції. Як зазначає О.І. Романюк, «Кантиковий спів у поховальних обрядах Слобожанщини тісно переплітається з християнськими мотивами» [6, с. 97].

Попри відмінності у змісті, усі родинно-обрядові пісні мають спільні риси:

Спільні риси родинно-обрядових пісень	Опис
Функціональність	Супроводжують обрядові дії та посилюють їхній зміст.
Символічність	Насичені образами, що передають суть події.
Колективне виконання	Зазвичай виконуються групою (кумами, родичами, учасниками весілля тощо).
Зв'язок із християнством	Містять молитви, благословення, звернення до Бога.

Проте відмінності також є:

Характеристика	Хрестильні пісні	Весільні пісні	Поховальні пісні
Емоційне забарвлення	Радість, світло, надія	Веселість, урочистість, іноді сум	Скорбота, прощання, молитва
Основні теми	Благословення дитини, звернення до Бога, захист ангелів	Любов, злагода, щастя, благословення молодят	Пам'ять про покійного, прохання про спасіння душі
Символи	Вода, світло, ангели	Вінок, калина, дорога	Хрест, свічка, дорога у вічність
Виконавці	Кумівство, родина	Молодь, родичі, дружки	Родичі, скорботні жінки

Хоча хрестильні, весільні та поховальні пісні стосуються різних етапів життя, вони утворюють єдину систему традиційної культури. Вони показують, як людина проходить через ключові моменти свого існування, отримуючи благословення, переживаючи любов і втрату. Всі три жанри поєднані спільною вірою в Божу волю та необхідність духовного зв'язку між поколіннями.

Сьогодні українські родинно-обрядові пісні зберігають свою значущість, хоча їхнє використання значно змінилося. Хрестини – переважає релігійна частина, але в деяких сім'ях залишаються традиції народних благословень та побажань. Весілля – вінчання стало головним обрядовим моментом, однак елементи народної символіки (наприклад, «биття горщика», благословення батьків) збереглися. Як зауважує Т. Лазаренко, «Народні традиції в обрядовому оформленні весілля залишаються важливим елементом у поєднанні з церковними обрядами» [4, с. 48]. Похорон – церковні служби домінують, проте в деяких регіонах ще виконуються голосіння або традиційні прощальні пісні.

Отже, українські родинно-обрядові пісні є важливим елементом культурної спадщини, що сформувався протягом століть і відображає ключові життєві етапи людини – народження, одруження та смерть. Їхня символіка ґрунтується на народних уявленнях про долю, життя та потойбіччя, а християнські мотиви

додали їм духовної глибини через благословення та молитви. Попри загальні риси, такі як колективне виконання, символізм і ритуальність, кожна група пісень має власне змістове та емоційне забарвлення. У сучасному суспільстві ці твори адаптуються до нових реалій через фольклорні, етномузичні та навіть комерційні проєкти. Збереження й популяризація родинно-обрядових пісень відіграють важливу роль у підтримці національної ідентичності, адже вони є носіями традиційної духовності та історичної пам'яті українського народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко, І. (1990). *Поховальні пісні українського народу*. Київ: Видавництво АН УРСР.
2. Єфремова, Л.І. (2007). *Український фольклор: вокальна традиція*. Київ: Наукова думка.
3. Колесса, Ф. (1928). *Народна пісня на Україні*. Львів: Видавництво «Книга».
4. Лазаренко, Т. (2013). *Весільна обрядовість в Україні: поєднання народних традицій з церковними обрядами*. Київ: Академвидав.
5. Лінтур, П. (1965). *Народні пісні України*. Київ: Наукова думка.
6. Романюк, О.І. (2012). *Кантиковий спів Слобожанщини*. Харків: Фольклорне відродження.
7. Скрипник, Г. (2015). *Голосіння та їх місце в українському фольклорі*. Харків: Фольклорне відродження.

Анастасія ЛІТВІНЧУК,

студентка III курсу спеціальності 024 «Хореографія»

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,

Хмельницький, Україна

l.chuchka@gmail.com

науковий керівник:

заслужена артистка України, завідувачка кафедри хореографії

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Олена ЄФІМЧУК

РИТМІКО-ПЛАСТИЧНА СТРУКТУРА НАРОДНИХ ТАНЦІВ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ЕТНІЧНОЇ САМОБУТНОСТІ

Анотація. У статті досліджено ритміко-пластичну структуру народних танців як відображення етнічної самобутності, що визначає унікальний характер культурної спадщини народу. Проаналізовано ритмічні та пластичні компоненти, які формують динаміку танцювальних форм, їхнє естетичне наповнення та семантичне забарвлення. Виявлено тісний взаємозв'язок між традиційними танцювальними практиками та сучасними формами їх